

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Зайця Ростислава Геннадійовича на тему
“Формування громадянської свідомості у студентів закладів вищої освіти
Сполучених Штатів Америки”, подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю
011 – Освітні, педагогічні науки

Сьогодні в Україні відбувається реформування та модернізація вищої освіти відповідно до міжнародних тенденцій розвитку освіти, потреб українського суспільства та вимог ринку праці щодо підготовки конкурентоспроможних, відповідальних фахівців. Це передбачає необхідність пошуку нових шляхів підвищення рівня якості освітніх послуг, забезпечення зв'язку вищої освіти з розвитком демократичного громадянського суспільства та залучення майбутніх фахівців до активної громадської діяльності. Відтак, постає актуальна проблема критичного вивчення накопиченого зарубіжного досвіду з громадянського виховання, пошуку шляхів і способів його використання у системі вищої освіти України. Корисним для теорії і практики вищої школи України постає досвід США, де у закладах вищої освіти студентів готують до свідомої громадської активності та самостійної відповідальної діяльності на благо громади та суспільства загалом. Сьогодні США як могутня правова держава є надійним гарантом індивідуальних прав і свобод, що забезпечується міцними традиціями громадянської освіти – запоруки формування громадянських цінностей студентів. Водночас інтерес до вищої школи США зумовлений її високим авторитетом у світовому освітньому середовищі, її відомою демократичною спрямованістю та постійним змістово-методичним удосконаленням. До того ж, у США підготовка випускників до їхнього суспільного життя як відповідальних громадян, – членів певних громад і професіоналів у суспільстві, – історично була обов'язком вищої освіти.

Відтак, сьогодні у вищій школі США громадянське навчання і виховання під час загальної підготовки студентів забезпечує їхню готовність до змістовного і відповідального життя у взаємозалежному світі, що характеризується невизначеністю і швидкими змінами. Шляхом навчання лідерства та суспільно корисного служіння на основі діалогу і співпраці коледжі й університети США сприяють формуванню громадянських цінностей та соціальному й інтелектуальному розвитку студентів, які, виходячи із зони комфорту в зону контакту, спроможні ефективно взаємодіяти у різних ситуаціях.

Структура дисертації логічно побудована і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Кожен із розділів є логічно

сформульованим елементом теоретичного, організаційно-методичного і дослідно-експериментального рівнів наукові рефлексії, що дозволило обґрунтувати теоретичні основи дослідження та визначити сучасну стратегію формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США, схарактеризувати шляхи формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США та здійснити порівняльний аналіз шляхів формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США та в Україні.

Структура дисертації представлена вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками, відповідає вимогам щодо дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертант на достатньому науковому рівні обґрунтував вибір та актуальність теми, визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, аргументував використання обраних методів дослідження.

Ознайомлення зі змістом дисертації та основними публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження виконано. Основні положення роботи характеризуються певною науковою новизною і сформульовані автором особисто. Наукова новизна дослідження пояснюється тим, що дисертантом уперше визначено особливості формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США; схарактеризовано шляхи формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США й програми професійної підготовки в американських університетах; з'ясовано умови забезпечення якості цієї підготовки. Автор здійснив порівняльний аналіз особливостей формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США та в Україні та узагальнив актуальний для розвитку сучасної системи вітчизняної освіти зарубіжний, а саме американський, досвід формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти. Дисертант поставив перед собою мету – виявити особливості формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти США та окреслити напрями впровадження досвіду цієї країни в професійну підготовку студентів закладів вищої освіти України.

Отже, змістовне наповнення складнощів наукової новизни справді має теоретичне та практичне значення у процесі формування громадянської свідомості в студентів закладів вищої освіти. Дисертація Р. Г. Зайця сприймається як новий погляд на проблему формування громадянської освіти студентів ЗВО Сполучених Штатів Америки із належно прокоментованими узагальненнями і висновками.

Не викликає сумніву практичне значення дисертації, яке полягає у тому, що результати та висновки дослідження унаочнили процес формування

громадянської свідомості студентів закладів вищої освіти США, його зміст, організаційні форми, технології; дали змогу осмислити, узагальнити й упровадити в практику сучасної вітчизняної професійної підготовки інноваційні пошуки, техніки й технології формування громадянської свідомості студентів закладів вищої освіти.

Отримані результати є цінними для досліджень з теорії та методики професійної освіти, порівняльної педагогіки та педагогічного прогнозування; в освітньому процесі закладів вищої та середньої освіти для написання підручників, навчальних посібників, розроблення лекційних курсів, під час викладання вибіркового навчального курсу, створення спецкурсів і проведення спецсеминарів у системі професійної освіти, а також у системі післядипломної освіти.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Основні результати дослідження достатньо повно висвітлені в наукових працях.

Матеріали розділів викладено відповідно до заявлених мети і завдань.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади формування громадянської свідомості у студентів закладів вищої освіти США» здійснено аналіз історичних подій та чинників другої половини ХХ століття, які сприяли актуалізації питання розбудови громадянського суспільства шляхом виховання молоді, здійснено огляд міжнародних досліджень з проблем громадянської освіти, виокремлено п'ять широких категорій, що представляють основні компоненти цієї галузі та є основою навчальних програми з громадянської освіти закладів вищої освіти США.

У другому розділі дисертаційної роботи «Організація та зміст освітнього процесу в системі формування громадянської свідомості студентів США» визначено, що формування громадянської свідомості студентів у кращих ЗВО США здійснюється під час проведення заходів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку. Форми проведення таких заходів планують з урахуванням специфіки та місії ЗВО, різноманітності студентів, яких вони обслуговують, а саме типу ступеня, галузі чи інших основних характеристик студентського контингенту. Отже, університети формують довготривалі стратегії, у яких багатовимірність формування громадянської свідомості студентів є першорядною в їхній місії.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Порівняльний аналіз формування громадянської свідомості у студентів закладів вищої освіти Сполучених Штатів Америки та України» визначено спільні риси та розбіжності системи формування громадянської свідомості студентів закладів вищої освіти в США та України. З'ясовано, що спільним та обов'язковим напрямом у формування громадянської свідомості студентів закладів вищої

освіти в США й Україні є віртуальна інтернаціоналізація освіти. Університети виконують власні освітні завдання, що дозволяє зміцнити їхні позиції на міжнародному ринку освіти.

Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що автором зроблено обґрунтовані висновки та сформульовано конкретні практичні рекомендації. Дисертаційна робота Зайця Р. Г. за своїм змістом і формою є завершеним самостійним науковим дослідженням. Наукове і практичне значення дисертаційної роботи не викликає сумнівів та високо оцінюється, проте, висловимо зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Доцільним було б розширити вміст додатків до дисертаційного дослідження шляхом включення переліку нормативних, навчально-методичних матеріалів забезпечення процесу формування громадянської свідомості студентів закладів вищої освіти.

2. Дослідження набуло б більшої практичної значущості, якби у дисертації були наведені приклади не тільки IRI, а й інших організацій, робота яких спрямована на формування громадянської свідомості студентів закладів вищої освіти в Україні.

3. У розділі 3.1 автором детально описані особливості системи формування громадянської свідомості в закладах вищої освіти України, тому доречним було б приділити більше уваги висвітленню роботи органів студентського самоврядування як одного з важливих складових формування громадянської свідомості студентів.

Вважаю, що дисертаційна робота на тему «Формування громадянської свідомості у студентів закладів вищої освіти Сполучених Штатів Америки» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Заєць Ростислав Геннадійович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Рецензент

Габелко -

кандидат педагогічних наук,

доцент Олена ГАБЕЛКО

